

JERN- ALDEREN

UDVALGTE UNDERVISNINGSMIDLER
Lejre Forsøgscenter / Nationalmuseet

Denne litteraturliste er tænkt som en hjælp til læreren i forbindelse med forberedelse og efterbehandling af klassebesøg på et kulturhistorisk museum eller et historisk værksted. Kun særligt udvalgte titler er over 10 år gamle, så de fleste kan findes på folke- og skolebiblioteker. Historiebogssystemer (dec.gr. 90) for folkeskolen er ikke medtaget. Med kommentarerne til de enkelte titler giver vi et indtryk af indhold, kvalitet og målgruppe.

Litteratur til læreren

Fra midt i 70-erne beskæftiger jernalderlitteraturen sig meget med bebyggelsesstruktur og naturens ressourcer.

Forandringer i jernaldersamfundet fortolkes som udtryk for befolkningstilvækst og dermed øget pres på naturgrundlaget, som medfører ændrede driftsmetoder og dermed ændrede ejendoms- og magtforhold.

I 90-erne øges opmærksomheden om relationerne til det øvrige Europa, først til kelterne og siden til romerriget.

De skriftlige kilder, myterne, historieskrivningen og romernes etnografiske litteratur, tillægges øget vægt ved siden af de arkæologiske kilder.

Håndbøger og oversigter

Ingrid Falktoft Andersen:

Vejviser til Danmarks oldtid.

■ Gennemgang af over 700 arkæologiske lokaliteter. Den eneste bog af sin art. Wormianum 1994. 379 s. ill. (91.15).

Claus Deleuran:

Illustreret Danmarkshistorie for folket, bd. 3, 4 og 5.

■ Nye og gamle teorier om sprogudvikling, menneskeracer og mytologi vendes og drejes for at indkredse begrebet "danske". Mange vidtløftige teorier, men yderst underholdende. *Læses af voksne, men bruges af børn.*

Ekstra Bladet 1990, 1991 og 1992. 48, 48, 64 s. (Te 96).

Lotte Hedeager:

Danernes land. Fra ca. år 200 f.Kr. – ca. 700 e. Kr.

■ Bedste generelle oversigt over jernalderen periode for periode.

Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie. Bind 2. 1988. 374 s. ill. (96).

Lotte Hedeager og Henrik Tvarnø:

Romerne og germanerne. Det europæiske hus. Bind 2.

■ Kejsertiden, senantikken, folkevandringerne, kristendommen, germanske statsdannelse, feudalismen og vikingetogene set som led i ét sammenhængende udviklingsforløb.

Gyldendal 1991. 346 s. ill. (90).

Lotte Hedeager:

Skygger af en anden virkelighed. Oldnordiske myter.

■ Ny teoridannelse om jernalderens religion og mentalitet baseret på analyser af guldfund, dyreornamentik og germanske oprindelsesmyter bl.a. de nordiske kongesagaer. *Læs den!*

Samleren 1997. 138 s. ill. (91.2).

Lone Hvass:

Jernalderen 1-2.

■ Trods alderen stadig den bedste kulturhistoriske oversigt over jernalderen.

Sesams/Lademans danmarkshistorie 1980. 120, 138 s. ill. (91.155).

Enkelte emner

Anders Bæksted:

Nordiske guder og helte. 2. udg. 6. opl.

■ Detaljeret og bred oversigt over den nordiske mytologi.

Politikens Forlag 1996. 341 s. ill. (29.3).

Flemming Kaul:

Da våbnene tav. Hjortspringfundet og dets baggrund.

■ Skibsfund fra o. 350 f.Kr. forstået på baggrund af keltisk bevæbning og religion.

Nationalmuseet og Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1988. 96 s. ill. (91.157 Hjortspring).

Flemming Kaul:

Gundestrupkedlen. Baggrund og billedverden.

■ Spændende og vægtig nyfortolkning af Gundestrupkedlens oprindelse som keltisk inspireret, men fremstillet i Thrakien, og kædet sammen med kimbrertogtet kort før 100 f.Kr.

Nationalmuseet og Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1991. 116 s. ill. (91.157 Gundestrup).

Allan A. Lund:

De etnografiske kilder til Nordens tidlige historie.

■ Cæsars Gallerkrigene, Tacitus' Germanerne og 10 andre romerske originaltekster på latin og dansk, samt lærd optaksartikel om germanerne.

Wormianum 1993. 285 s. ill. (91.27).

Karsten Kjer Michaelsen:

Bræt og brik. Spil i jernalderen.

■ Kort oversigt over det arkæologiske materiale. Spilregler for Hnefatafl.

Wormianum 1992. 63 s. ill. (79.4).

Flemming Rieck:

Nye og gamle udgravninger i Nydam Mose.

■ Udgravninger i offermose med våben og skibe fra mellem 200 og 500.

Vikingskibshallen i Roskilde 1994. 72 s. ill. (91.157 Nydam).

Per O. Thomsen, Benno Blæsild, Nis Hardt og Karsten Kjer Michaelsen:

Lundeborg – en handelsplads fra jernalderen.

■ Artikler om romerriget, Germanien og Sydøstfyn som baggrund for udgravningerne af handelspladsen ved Lundeborg fra mellem 200 og 600.

Svendborg Museum 1993. 114 s. ill. (91.157 Lundeborg).

Henrik Thrane:

Guld, guder og godtfolk – et magtcentrum fra jernalderen ved Gudme og Lundeborg.

■ Udstillingskatalog med kortfattet oversigt over de rige fund på Sydøstfyn og deres baggrund.

Nationalmuseet 1993. 64 s. ill. (91.157 Gudme).

Tidsskrift:

Skalk. Nyt om gammelt.

■ Løbende underretning om bl.a. de nyeste arkæologiske opdagelser. Ved hjælp af registerbindene er alle emneområder af betydning dækket ind.

Skalk 1957ff. 6 numre årligt à 32 s. ill. + 2 registerbind (90.5).

Arkæologi

Steen Hvass og Birger Storgaard (red.):

Da klinger i muld... 25 års arkæologi i Danmark.

■ Seneste samlede oversigt over den arkæologiske forskning i teori og praksis.

Aarhus Universitetsforlag 1993. 312 s. ill. (90.72).

Morten Meldgaard og Marianne Rasmussen (red.):

Arkæologiske eksperimenter i Lejre.

■ 13 artikler fra Naturens Verden, heraf 6 om jernaldereksemperimenter med husbygning, forsvarsanlæg, jernudvinding, landbrug og tekstiler. God baggrundso-rientering før et besøg i Lejre Forsøgscenter.

Rhodos 1996. 121 s. ill. (90.72).

Historiedidaktik

Jens Kjær Larsen:

Oplevelse, formidling og erkendelse. Om museer og historiske værksteder i undervisningen.

■ Museer og historiske værksteders muligheder i forhold til undervisningsmålene og elevernes oplevelses- og erkendelsesbehov. Mange konkrete og praktiske eksempler og ideer.

Åløkke 1991. 120 s. ill. (37.135).

Ideer til praktisk arbejde

Ulla Didriksen, Bente Garbers og Harry Kahl:

Anderledes skolegårde og legepladser. En idébog om haver, dyrehold og historiske værksteder.

■ Ideer og arbejdsbeskrivelser til længerevarende udendørs aktiviteter.

Skoletjenesten, Lejre Forsøgscenter og Zoologisk Have 1993. 72 s. ill. (37.15).

Faglitteratur til eleverne

Håndbøger og oversigter

Klaus Ebbesen:

Danmarks Oldtid. Leksikon.

■ Knap 300 opslag på lokaliteter, personer, genstande og begreber. Korte og præcise forklaringer veksler med længere artikler. *Emnearbejde fra 4. kl.*

Munksgaard 1993. 104 s. ill. (91.15).

Nils Hartmann og Lilian Brøgger:

Børnenes Danmarkshistorie 1. De første danskere. Fra istid til vikingetid.

■ Oldtidens historie velfortalt og fremragende illustreret. Desværre for mange forældede opfattelser.

Oplæsning fra førskolealder. Selvlæsning fra 4. kl.

Gyldendal 1995. 62 s. ill. (96.1).

Jernalderen generelt

Klaus Ebbesen:

Våben af jern – sejre og nederlag.

■ Små beretninger om kendte jernalderfund fx. våbenopfrene, Gundestrupkarret, guldhornene, Dejbjergvognen, Tollundmanden, Hodde samt lidt om hverdagslivet. Bogen er godt disponeret, men titlen er misvisende. *Selvlæsning fra 4. kl.*

Munksgaard 1990. 61 s. ill. (91.155).

Karsten Kjer Michaelsen:

Jernalder i Danmark og Gudme.

■ Generel oversigt over leveforhold og livsvilkår i jernalderens Danmark. Den sidste tredjedel specielt om Gudmebygden. Mange gode illustrationer, heriblandt scenerier fra Historisk værksted i Næsby. *Selvlæsning fra 5. kl.*

Alrune 1996. 63 s. ill. (91.155).

Sven Skovmand:

De døde fortæller historie. Om grave, dysser og moser. Danskernes historie, 2.

Mysteriet i Himlingøje. Om høvdinge, konger, handel og tro. Danskernes historie, 3.

■ Informationsmættet supplement til video-serien med samme titel. Tiltalende moderne tidsskrift-layout. *Selvlæsning fra 6. kl.*

Munksgaard/DR Video 1994, hvert bind 33 s. ill. (91.15 og 91.155).

Bi Skaarup & Hans Juhl:

På besøg i jernalderen.

■ Oplyser om jernalderens leveforhold ved at følge fortidsfamilie i Lejre Forsøgscenter. Gode fotos. *Emnearbejde fra bh.kl., selvlæsning fra 3. kl.*

Klematis 1994. 31 s. (bi 91.155).

Birger Storgaard:

Jernalderen – Danmark 0-550 e.v.t.

■ Kulturhistorisk oversigt over romertid og ældre germanertid på baggrund af Nationalmuseets permanente udstilling. *Emnearbejde fra 6. kl.*

Skoletjenesten, Nationalmuseet, 1. afd. 1987. 37 s. ill. (91.155).

Emneark:

Livet i jernalderen.

■ Tre temaer uddybes: Landsbyen og samfundet, Huset og familien samt Årets gang. Grundigt og let læseligt, men tørt. *Emnearbejde fra 3. kl., selvlæsning fra 5. kl.*

Vingsted Historiske Værksted 1996. 78 løsblade(A4) ill.. (91.155).

Moselig

Christian Fischer:

På sporet af Tollundmanden.

■ Om fund og forskning omkring Tollundmanden, et forslag til en forklaring på hans død samt generelt om jernalderens leveforhold. Grundig, velskrevet og med gode illustrationer. *Emnearbejde fra 5. kl., selvlæsning fra 6. kl.*

Haase 1988. 40 s. ill. (91.157 Tollund).

John Simonsen:

Daugbjergmanden – et menneskeoffer fra tidlig jernalder?

■ Kort beretning om to moselig mrd velbevarede skinddragter. Tør og saglig tekst, detaljerede fotos. Skrevet til museets gæster. *Selvlæsning fra 7. kl.*

Skive Museum 1996. 12 s. ill. (91.157 Daugbjerg).

Arkæologi

Kit Fabricius, Merete Staack og Michael Thorsen:

Arkæologi. Hvad – hvor – hvordan.

■ Svar på de hyppigst stillede spørgsmål fra børn på Nationalmuseet: Om danefæ, datering af oldsager og arkæologiens metoder. *Emnearbejde fra 6. kl. selvlæsning fra 7. kl.*

Skoletjenesten Nationalmuseet 1993. 32 s. ill. (90.72).

Historisk værksted

Lene Hatt og Annelise Christensen:

Jernalderen. Serien "Værksted på mellemtrinnet".

■ Arbejdsanvisninger på spjældvævning, slyngning, madlavning og keramikfremstilling. *Selvstændigt arbejde fra 3. kl.*

NNF Arnold Busck 1988. 16 s. (91.155).

Harry Kahl m.fl.(red.):

**Smed din egen snittekniv,
Lav din egen jernalderkam,
Lav din egen halmkurv i løb-
binding,
Sy din egen læderpung,
Lav dine egne lerperler,
Form din egen jernalderkop.**

■ 2 eller 4 sider pr. ark, ill. Seks aktivitetsark med arbejdsanvisninger. *Fra 4. kl.*

Skoletjenesten, Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre, 1989-1992.

Arne Kold:

Årets gang. Serien "Aktiv historie".

■ Historiske værkstedsaktiviteter på tværs af tid, men opdelt efter årstider. Velegnet til emnearbejde. *Selvstændigt arbejde fra 3. kl.*

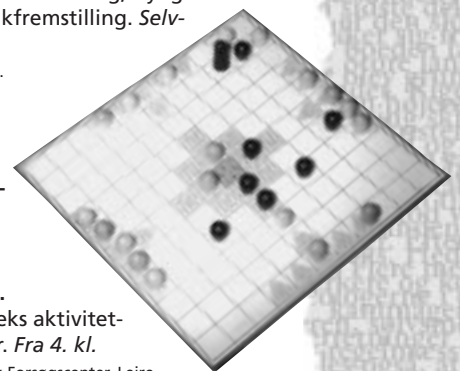
Munksgaard 1987. 72 s. ill. (39.43).

Anne Mette Gielsager Pedersen:

Smag på oldtiden.

■ Kort gennemgang af redskaber og råvarer i de forskellige perioder samt forslag til opskrifter kendt fra de historiske værksteder. *Emnearbejde fra 3. kl., selvlæsning fra 4. kl.*

Flachs 1995. 45 s. ill. (91.15).

Skønlitteratur til eleverne

Pædagogisk tilrettelagt skønlitteratur

Ole E. Christiansen:

Skjolds mærkelige rejse.

■ Introduktion til den nordiske gudeverden indlagt i rammefortælling der foregår i et jernaldersamfund.

Oplæsning fra 3. kl., selvlæsning fra 5. kl.

Branner og Korch 1993. 114 s.

Karsten Kjer Michaelsen:

Regnar. *

Regnar & tyvetøsen. *

Regnar og krigen.

Regnar og Atthur.

■ Små og store begivenheder fra hverdagen i 300-tallets Gudme. Oplysende, handlingsmættet, velskrevet. Hører sammen med fagbogen, Jernalder i Danmark og Gudme. *Oplæsning fra 3. kl., selvlæsning fra 4. kl.*

Alrune 1996-97. 64, 72, 77 og 69s. ill. (* også som lydband).

Kjeld H. Pedersen:

Bråvallaslaget.

■ To børn fra 600-tallets Helgoland vikles ind i krigsbegivenheder kendt fra sagaerne. Afvekslende handling.

Oplæsning fra 4. kl., selvlæsning fra 6. kl.

Tellus 1995. 123 s.

Vagn Thonesen:

Farlig leg med fortiden.

■ Fortidsfamilier i Lejre Forsøgscenter. *Fra 5. kl.*

Thon 1991. 88 s.

Palle Petersen:

Kan du overleve i jernalderen. Mosefolket.

■ Tidsrejse i krigstruet jernaldersamfund opbygget som spillebog med valgmuligheder for læseren. Fantastisk og velskrevet. *Oplæsning fra 3. kl., selvlæsning fra 4. kl.*

Schönberg 1989. 60 s. ill. (79.49).

Læsepædagogisk tilrettelagt skønlitteratur

Jørgen Frost:

Turen til Lejre 1-2.

■ 4. kl. på arbejdssekursion i Lejre Forsøgscenter.

Gyldendal 1982, 4. opl. 1993. Hvert bind 18 s. ill. (også som lydband).

Guni Martin:

Uheldet i Offermosen.

■ Klasse på lejrskole i Lejre Forsøgscenter. Om konflikter og fremmedhad. *Selvlæsning fra 2. kl. Træning for læsesvage elever fra 4. kl.*

Ørnen 1992. 47 s. ill.

Jørgen Hartung Nielsen:

Gudens gave.

■ Jernalderfortælling med bud på Gundestrupkarretts ofring. *Træning for læsesvage elever fra 4. kl.*

Gyldendal 1993. 64 s. ill.

Vagn Thonesen:

Besøg i jernalderen.

■ Klasse på lejrskole i Lejre Forsøgscenter. *Selvlæsning fra 2. kl.*

Wisby & Wilkens 1994. 24 s. ill.

Egentlig skønlitteratur

Cecil Bødker:

Men i hvert fald i live.

Fru Hilde.

■ 14-årig pige vågner op i jernaldersamfund, hvor hun ender som høvdingens kone. Et overbevisende og mangesidet bud på jernaldersamfundets sociale og mentale verden set med nutidsøjne. Engagerende handlingsforløb skrevet i nuanceret, men letlæseligt sprog. *Oplæsning fra 5. kl., selvlæsning fra 6. kl.*

Gyldendal 1995-96. 199 og 195s. (også som lydband).

Bent Haller:

Brage Kongesøns saga.

■ Kimbrertogtet skildret med teutonerkongens søn Brage som hovedperson. Kras realisme veksler med overnaturlige handlingsforløb. Spændende og afvekslende handling, fandenivoldsk men nuanceret sprog. *Oplæsning fra 6. kl. selvlæsning fra 8. kl.*

Høst 1993. 453 s.

Peter Seeberg:

Uden et navn.

Den sovende dreng.

Frosten hjælper.

■ Hovedpersonen tilhører et næsten udryddet jægerfolk der lever i udkanten af romersk jernalders bondesamfund. Drengen rejser gennem Jylland og Europa for at kunne starte sin voksentilværelse. Historien og sproget kræver fordybelse og engagement for at fange, men er så en stor oplevelse. *Oplæsning fra 6. kl., selvlæsning fra 7. kl.*

Gyldendal 1985-96. 145, 116 og 118s.

Andre undervisningsmidler

Levende billeder

Christian Fischer:

Skriget fra mosen.

■ Om moselig, om de nyeste dateringsmetoder, og gæt på hvorfor de blev ofret. Godt supplement til "På sporet af Tollundmanden". *Fra 5. kl.*

Amtscenralen for Undervisning, Skanderborg 1997. 12 min. video. (91.155).

Ole Malling:

Jernalderfolket.

■ Om dagliglivet i en jernalderlandsby. *Fra 3. kl.*

Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre 1990. 24 min. video. (91.155).

Carl Otto Petersen:

Jernalderen.

■ Nyeste viden for 40 år siden.

Statens Filmcentral 1958. 14 min. 16 mm film.

Tue Ritzau:

På sporet af mosefolket.

■ Om Lejre Forsøgscenter.

Statens Filmcentral 1959. 34 min. Video og 16 mm film.

Jørgen Roos:

14 dage i jernalderen.

■ Om Lejre Forsøgscenter.

Statens Filmcentral 1977. 47 min. 16 mm film.

Ulla Rønnow:

De døde fortæller historie.

■ Om livet ved Vedbækfjord og om fundet af et moseleg fra førromersk jernalder (Danskernes historie, 2). Suppleres af bog med samme titel. *Fra 5. kl.*

Munksgaard/DR Video 1994. 37 min. video. (91.157 Vedbæk).

Ulla Rønnow:

Mysteriet i Himlingøje.

■ Om romersk jernalder og de mange kostbare fund i bl.a. Himlingøje, Gudme-Lundeborg og i Illerup åmose (Danskernes historie, 3). Suppleres af bog med samme titel. *Fra 5. kl.*

Munksgaard/DR Video 1994. 39 min. video. (91.155).

Musik

Cajsa S. Lund (producer):

Fornordiska klanger.

■ CD med 41 prøver på lydredskaber fra hele oldtiden, heraf 7 fra jernalderen.

Musica Sveciae MSCD 101. 1991.

Internet

www.natmus.dk og www.lejre-center.dk
O.S.V.

